

DEPUTAT ÎN PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

MD-2073, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 105

www.parlament.md

17 septembrie 2013

PM nr. 242

Curtea Constituțională a Republicii Moldova

MD: 2004, mun. Chișinău, str. A. Lăpușneanu nr. 28

SESIZARE

privind interpretarea dispozițiilor art. 1 alin. (1) în coraport cu art. 13
alin. (1) și preambul Constituției Republicii Moldova

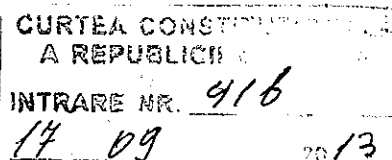
Autorii sesizării: 1. Mihai Ghimpu

2. Valeriu Munteanu

3. Corina Fusu

4. Boris Vieru

5. Gheorghe Brega

I. Obiectul sesizării

Conform dispozițiilor art. 25 alin. (1) lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. art. 38 alin. (1) lit. g), 39 din Codul jurisdicției constituționale, ce conferă subsemnatului calitatea procedurală de autor al sesizării și ținând cont de dispozițiile art. 135 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, art. 4 alin. (1) lit. b) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. art. 4 alin. (1) lit. b), 62 lit. b) din Codul jurisdicției constituționale, solicităm examinarea prezentei sesizări și pronunțarea unei Hotărâri privind interpretarea, prin coroborare, a dispozițiilor art. 1 alin. (1) în coraport cu art. 13 alin. (1) și preambul Constituției, privind denumirea limbii oficiale a Republicii Moldova, inclusiv corelația juridică dintre dispozițiile Constituției Republicii Moldova și Declarația de Independență a Republicii Moldova.

II. Legislația pertinentă

1. *Declarația de Independență a Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr. 691 din 27 august 1991, conform conținutului căreia:*

„PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA, constituit în urma unor alegeri libere și democratice,

AVÂND ÎN VEDERE trecutul milenar al poporului nostru și statalitatea să neîntreruptă în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale;

CONSIDERÂND actele de dezmembrare a teritoriului național de la 1775 și 1812 ca fiind în contradicție cu dreptul istoric și de neam și cu statutul juridic al Țării Moldovei, acte infirmate de întreaga evoluție a istoriei și de voința liber exprimată a populației Basarabiei și Bucovinei;

SUBLINIIND dăinuirea în timp a moldovenilor în Transnistria-parte componentă a teritoriului istoric și etnic al poporului nostru;

LUÂND ACT de faptul că Parlamentul multor state în declarațiile lor consideră înțelegerea încheiată la 23 august 1939, între Guvernul U.R.S.S. și Guvernul Germaniei, ca nulă ab initio și cer lichidarea consecințelor politico-juridice ale acesteia, fapt relevat și de Conferința internațională „Pactul Molotov-Ribbentrop și

consecințele sale pentru Basarabia” prin Declarația de la Chișinău, adoptată la 28 iunie 1991;

SUBLINIIND că fără consultarea populației din Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța, ocupate prin forță la 28 iunie 1940, precum și a celei din R.A.S.S. Moldovenească (Transnistria), formată la 12 octombrie 1924, Sovietul Suprem al U.R.S.S., încălcând chiar prerogativele sale constituționale, a adoptat la 2 august 1940 „Legea U.R.S.S. cu privire la formarea R.S.S. Moldovenești unionale”, iar Prezidiul său a emis la 4 noiembrie 1940 „Decretul cu privire la stabilirea graniței între R.S.S. Ucraineană și R.S.S. Moldovenească”, acte normative prin care s-a încercat, în absența oricărui temei juridic real, justificarea dezmembrării acestor teritorii și apartenența noii republici la U.R.S.S.;

REAMINTIND că în ultimii ani mișcarea democratică de eliberare națională a populației din Republica Moldova și-a reafirmat aspirațiile de libertate, independență și unitate națională, exprimate prin documentele finale ale Marilor Adunări Naționale de la Chișinău din 27 august 1989, 16 decembrie 1990 și 27 august 1991, prin legile și hotărârile Parlamentului Republicii Moldova privind decretarea **limbii române ca limbă de stat și reintroducerea alfabetului latin** (*m.a.*), din 31 august 1989, drapelul de stat, din 27 aprilie 1990, stema de stat, din 3 noiembrie 1990, și schimbarea denumirii oficiale a statului, din 23 mai 1991;

PORNIND de la Declarația suveranității Republicii Moldova, adoptată de Parlament la 23 iunie 1990, și de la faptul că populația Republicii Moldova, exercitând dreptul său suveran, nu a participat la 17 martie 1991, în ciuda presiunilor exercitate de organele de stat ale U.R.S.S., la referendumul asupra menținerii U.R.S.S.;

ȚINÂND SEAMA de procesele ireversibile ce au loc în Europa și în lume de democratizare, de afirmare a libertății, independenței și unității naționale, de edificare a statelor de drept și de trecere la economia de piață;

REAFIRMÂND egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul acestora la autodeterminare, conform Cartei O.N.U., Actului final de la Helsinki și normelor de drept internațional;

APRECIIND, din aceste considerente, că a sosit ceasul cel mare al săvârșirii unui act de justiție, în concordanță cu istoria poporului nostru, cu normele de morală și de drept internațional,

PROCLAMĂ

Solemn, în virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare, în numele întregii populații a Republicii Moldova și în fața întregii lumi:

REPUBLICA MOLDOVA ESTE UN STAT SUVERAN, INDEPENDENT ȘI DEMOCRATIC, LIBER SĂ-ȘI HOTĂRASCĂ PREZENTUL ȘI VIITORUL, FĂRĂ NICI UN AMESTEC DIN AFARĂ, ÎN CONFORMITATE CU IDEALURILE ȘI NĂZUINȚELE SFINTE ALE POPORULUI ÎN SPAȚIUL ISTORIC ȘI ETNIC AL DEVENIRII SALE NAȚIONALE.

În calitate sa de **STAT SUVERAN ȘI INDEPENDENT, REPUBLICA MOLDOVA:**

SOLICITĂ tuturor statelor și guvernelor lumii recunoașterea independenței sale, astfel cum a fost proclamată de Parlamentul liber ales al Republicii, și își exprimă dorința de a stabili relații politice, economice, culturale și în alte domenii de interes comun cu țările europene, cu toate statele lumii, fiind gata să procedeze la stabilirea de relații diplomatice cu acestea, potrivit normelor de drept internațional și practicii existente în lume în această materie;

ADRESEAZĂ Organizației Națiunilor Unite cererea de a fi admisă ca membru cu drepturi depline în organizația mondială și în agențiile sale specializate;

DECLARĂ că este gata să adere la Actul final de la Helsinki și la Carta de la Paris pentru o nouă Europă, solicitând, totodată, să fie admisă cu drepturi egale la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa și la mecanismele sale;

CERE Guvernului Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste să înceapă negocieri cu Guvernul Republicii Moldova privind încetarea stării ilegale de ocupație a acesteia și să retragă trupele sovietice de pe teritoriul național al Republicii Moldova;

HOTĂRĂȘTE că pe întregul său teritoriu să se aplice numai Constituția, legile și celelalte acte normative adoptate de organele legal constituite ale Republicii Moldova;

GARANTEAZĂ exercitarea drepturilor sociale, economice, culturale și a libertăților politice ale tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale persoanelor aparținând grupurilor naționale, etnice, lingvistice și religioase, în conformitate cu prevederile Actului final de la Helsinki și ale documentelor adoptate ulterior, ale Cartei de la Paris pentru o nouă Europă.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Adoptată la Chișinău, de Parlamentul Republicii Moldova, la 27 august 1991

2. Prevederile relevante ale Constituției Republicii Moldova:

Preambul

„[...] PORNIND de la aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană, exprimate prin proclamarea independenței Republicii Moldova, [...]”

Articolul 1

Statul Republica Moldova

(1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

Articolul 13 Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi

„(1) Limbă de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine.

[...]

(4) Modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică”.

III. Expunerea argumentelor aduse în sprijinul sesizării

Întrucât obiectul sesizării îl constituie solicitarea de interpretare a unor texte legale ce urmează a fi corelate cu circumstanțele de fapt și de drept existente la data adoptării Constituției Republicii Moldova, inclusiv prin elucidarea unor evenimente istorice pertinente, în speță, considerăm că Autoritatea de Jurisdicție Constituțională urmează să utilizeze toate metodele de interpretare, inclusiv istorico-teleologică, din care motiv, considerăm oportun, a expune succint anumite evenimente istorice corelate cu argumente de drept, ce le considerăm pertinente cauzei.

Conform datelor istorice relevante este de menționat că legislația lingvistică, adoptată la 31 august 1989 de către fostul Soviet Suprem al fostei RSSM, a avut un impact pozitiv în primii ani de existență a Republicii Moldova, întrucât s-a revenit la grafia firească a limbii române, alfabetul latin, iar în instituțiile de stat a început să fie folosită limba română.

În perioada 1989-1993, pentru a înlesni implementarea legislației lingvistice, Președinția, Parlamentul și Guvernul au întreprins mai multe acțiuni importante în această direcție: au fost formate peste 2500 de grupe de studiere a limbii române pentru alogloși, s-a înființat Departamentul pentru Funcționarea Limbilor; pe lângă Guvern a fost instituită o comisie permanentă care monitoriza modul de implementare a legislației lingvistice, fiind creată și o Comisie de examinare a gradului de cunoaștere a limbii române, de către funcționarii publici.

Un rol deosebit pentru transpunerea în viață a legislației lingvistice l-a avut și Declarația de Independență a Republicii Moldova, din 27 august 1991.

Totodată, această declarație este primul act oficial care denumeste corect, din punct de vedere științific, limba vorbită de populația majoritară a Basarabiei: „Mișcarea democratică de eliberare națională a populației din Republica Moldova și-a reafirmat aspirațiile de libertate, independență și unitate națională, exprimate prin documentele finale ale Marilor Adunări Naționale de la Chișinău din 27 august 1989, 16 decembrie 1990 și 27 august 1991, prin legile și hotărârile Parlamentului Republicii Moldova privind decretarea limbii române ca limbă de stat și reintroducerea alfabetului latin, din 31 august 1989, drapelul de stat, din 27 aprilie 1990, stema de stat, din 3 noiembrie 1990, și schimbarea denumirii oficiale a statului, din 23 mai 1991”.

În același context, Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei și-a expus în repetate rânduri opinia despre denumirea limbii vorbite în Republica Moldova. Aceasta a fost mediatizată în publicațiile științifice ale Institutului și în alte lucrări de specialitate, în special „Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limbă moldovenească” (opinia specialiștilor-filologi ai Academiei de Științe a Moldovei, aprobată la ședința lărgită a Prezidiului AȘM)”, „Declarația colectivului Institutului de Lingvistică al AȘM”,

aprobată la 20 februarie 1996, cât și „Declarația Adunării Generale Anuale a Academiei de Științe a Moldovei”, adoptată la 28 februarie 1996.

În alt context, dar în aceeași ordine de idei, menționăm că, inițial, Parlamentul din '90, intenționa ca în proiectul Constituției elaborat, să fie inserat textul integral al Declarației de Independență în calitate de preambul al acesteia, dar Parlamentul agrarian din '94 a abandonat, proiectul anterior de Constituție și a elaborat o altă Constituție, fără a lua în considerare Declarația de Independență, preluând doar anumite teze (neutre din punct de vedere politic), din Declarația de Independență în Preambulul Constituției, astfel încercând să evite transpunerea în Constituție a unor „adevăruri incomode” .

Suplimentar menționăm că până la adoptarea Constituției Republicii Moldova, Parlamentul, a adoptat mai multe acte legislative în care a definit limba oficială ca limbă română.

Astfel, cu titlu de exemplu și relevant este faptul că în art. 1 alin. (2) din Legea cu privire la bunurile patrimoniale nr. 1345 din 17.03.93, legiuitorul, având ca bază Declarația de Independență a specificat expres că perfectarea bonului patrimonial urmează a fi efectuat în *„limbile română și rusă”*.

De asemenea, conform Legii privind protecția consumatorilor nr. 1453 din 25.05.93, legiuitorul a prevăzut expres că informațiile pentru consumatori trebuie să fie înscrise în *„limba română”*, indiferent de țara de origine a produsului, iar pentru produsele din import textul în *„limba română”* poate fi completat cu traducerea în alte limbi, care vor fi stabilite de Guvern

Notă. Legea respectivă a fost abrogată în 2003 numai din considerente că utiliza sintagma „limba română”.

În același context la aprobarea Regulilor de întocmire a documentelor organizatorice și de dispoziție și instrucțiunii-tip cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice centrale de specialitate și ale autoadministrării locale ale Republicii Moldova, conform Hotărârii Guvernului nr. 618 din 05.10.93, în pct. 2.4. a specificat expres că blanchetele documentelor cu elemente

imprimare tipografică se tipăresc în „*limba română și în limba rusă*”, iar în localitățile cu populație găgăuză – în limbile „*română, găgăuză sau rusă*”.

Ulterior, după declararea independenței Republicii Moldova în 1991, Constituția adoptată în 1994 a decretat că limbă de stat „*limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine*”.

Precum rezultă din stenograma ședințelor Parlamentului (copia se anexează), la data adoptării Constituției, textul inițial a denumirii limbii de stat a fost „*limba română*”, iar termenul de „*limba română*” a fost pur și simplu substituit cu termenul „*limba moldovenească*” fără nici o fundamentare științifică sau argumentare istorică.

Până la expunerea argumentelor de drept, considerăm necesar a elucida anumite aspecte teoretice privind consecutivitatea și subsidiaritatea prevederilor cu valență constituțională, din care motiv ținem să precizăm că pentru a ajunge la o judecată de valoare bine argumentată cu privire la diferitele opinii, nu arareori contradictorii, la subiectul vizat, exprimat în scris în normele art. 13 din Constituția Republicii Moldova ce vizează denumirea limbii oficiale, conchidem că problema urmează a fi examinată nu numai în lumina textului ei, ci și a actelor normative care au stat la bază, și-i dezvoltă principiile.

Prin însăși concepția sa de bază, Constituția trebuie să cuprindă într-o formulare lapidară, cât mai clară regulile fundamentale de organizare și funcționare a statului, precum și să garanteze cât mai eficient drepturile și libertățile individuale, iar în acest proces de cristalizare legislativă a unor principii generale, de trecere de la abstract la concret, în condițiile istorice enunțate, obiectul sesizării nu se rezumă doar la citirea textului prin ruperea de realitate, de trecutul mai îndepărtat care i-a dat trup și formă. Din acest motiv considerăm că noțiunea de „*limbă moldovenească*” utilizat în art. 13 din Constituție, este fructul unei generații spontane din legislatura ce a adoptat Constituția, contrar evenimentelor istorice ce s-au plămădit în cursul unor secole de istorie, marcate de revoluții, insurecții, lovituri de stat și războaie.

Autorii sesizării precizează că Constituția trebuie privită ca o categorie juridică, dar ea reprezintă, în același timp și o realitate politico-juridică pe care se fundamentează statul de drept și democratic. Pornind de la necesitatea încadrării puterii politice în limite juridice, constituțiile moderne au ajuns astăzi adevărate sanctuare normative, legi fundamentale ce transformă „*materialul brut*” din domeniul

politicului în „*ordine juridică*”, cu precizarea că în practica constituțională internațională se utilizează conceptul de „*bloc de constituționalitate*” pentru desemnarea ansamblului de norme de rang constituțional, utilizate ca izvoare de drept avute în vedere atunci când se efectuează controlul de constituționalitate, și nu numai. Așa cum s-a precizat deja în doctrină, noțiunea de „*bloc de constituționalitate*” își are originea în controlul constituționalității legilor din Franța, de unde conceptul s-a extins și în Spania.

La caz, semnalăm faptul că arhicunoscutul concept de „*separație a puterilor în stat*”, ca principiu de drept constituțional consfințit în art. 6 din Constituția Republicii Moldova, nu este formalizat expres printr-o lege adoptată în acest sens, dar este aplicat și interpretat de Curtea Constituțională în varianta s-a originală și completată pe parcurs, dar care, în esență, este un termen politic creat și folosit pentru prima dată de gânditorul politic francez al epocii Iluminismului, Charles de Secondat, Baron de Montesquieu, constituind un model de guvernare a tuturor statelor democratice de astăzi.

Dincolo de considerațiile de drept comparat, din perspectiva analizei cu privire la obiectul interpretării, se impune o precizare și, în paralel a solicita Curții compararea normelor juridice premergătoare celor constituționale, or, este bine cunoscut că sorgintea și baza constituționalismului modern îl reprezintă diferite documente normative și proclamative de drepturi, acte fundamentale intervenite în procesul de conturare a Constituțiilor fiecărui stat în parte precum Magna Charta Libertatum (1225), în Bill-ul drepturilor (1689), în Declarația de independență a coloniilor engleze din America de Nord (1776), în Declarația drepturilor omului a Statului Virginia sau în Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789, etc.

În aceeași ordine de idei, autorii prezentei sesizări solicită a examina corelația dintre dispozițiile art. 13 alin. (1) și preambul Constituției privind denumirea limbii oficiale a Republicii Moldova, inclusiv corelarea dintre dispozițiile constituționale enunțate în preambulul și art. 1 alin. (1) Constituției, precum și Declarația de Independență a Republicii Moldova, ca act ce a servit ca „temelie” la constituirea Republicii Moldova ca stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

În motivarea soluției expuse argumentăm prin faptul că în pct. 56 din Hotărârea nr. 4 din 22 aprilie 2013 Curtea Constituțională a statuat că (cităm): “Curtea reține că principiul statului de drept, fiind consacrat în preambulul Constituției, vizează Constituția în integralitatea sa [...], recunoscând astfel că normele inserate în Preambul au vocația de izvor de drept constituțional.

Astfel, considerăm că Declarația de Independență constituie fundamentul juridic și politic al Constituției, încât nici o prevedere a acesteia din urmă nu poate depăși cadrul Declarației de Independență.

Ținând cont de faptul că normele constituționale și Constituția în întregime derivă din Declarația de independență, fiind un act subsecvent, conchidem că în cazul în care există prevederi ale actelor normative contrare Declarației de Independență, ele urmează a fi înlăturate la aplicare, printr-o Hotărâre a Curtii Constituționale.

În opinia autorilor sesizării, între dispozițiile art. 13 alin. (1) și preambulul Constituției privind denumirea limbii oficiale a Republicii Moldova, inclusiv corelarea dintre dispozițiile constituționale enunțate în preambulul și art. 1 alin. (1) Constituției, precum și Declarația de Independență a Republicii Moldova **este o discrepanță evidentă** între denumirea limbii de stat, dar luând în considerare că Constituția Republicii Moldova este un act subsecvent Declarației de Independență, iar ca temei de declarare a statului Republica Moldova ca fiind independent, unitar și indivizibil, conform art. 1 alin. (1) din Constituția, a servit, anume Declarația de Independență, solicităm opinia Curții în privința priorității reglementărilor, or, la caz, suntem în situația „*principiului terțului exclus*”, ori, este imposibil și inadmisibil ca două acte juridice să prevadă soluții diferite în una și aceeași problemă.

IV. Solicitarea autorilor sesizării

În contextul celor expuse și în temeiul normelor citate, ținând cont că circumstanțele de fapt expuse, ridică importante probleme de drept, iar reglementările concurente se exclud reciproc, **solicităm respectuos** Înaltei Curți de Jurisdicție Constituțională:

1. *Primirea spre examinare și declararea admisibilă a prezentei sesizări;*
2. *Fixarea examinării sesizării într-un termen cât mai restrâns posibil;*
3. *Adoptarea unei Hotărâri privind:*

3.1. *Interpretarea dispozițiilor art. 1 alin. (1) în coraport cu art. 13 alin. (1) și Preambulul Constituției Republicii Moldova, în coroborare cu Declarația de Independență a Republicii Moldova, în sensul formulat în prezenta sesizare;*

3.2. *Recunoașterea Declarației de Independență a Republicii Moldova, ca fiind valoric superioară Constituției Republicii Moldova;*

3.3. *Înlăturarea contradicției dintre prevederile Declarației de Independență a Republicii Moldova și art. 13 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, corelând denumirea limbii oficiale a Republicii Moldova, conform actului juridic considerat de Curtea Constituțională a Republicii Moldova, ca fiind ierarhic superior.*